

SIGNIFICANCE OF ANCIENT GREEK AND ANCIENT ROMAN ART FOR THE FORMATION OF PRINTED GRAPHICS AND THE ETYMOLOGICAL FOUNDATION OF ART AND COPYRIGHT

Hristo Hristov

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

ЗНАЧЕНИЕ НА ИЗКУСТВОТО НА ДРЕВНА ЕЛАДА И ДРЕВЕН РИМ ЗА ФОРМИРАНЕТО НА ПЕЧАТНАТА ГРАФИКА И ЕТИМОЛОГИЧНИЯ ФУНДАМЕНТ НА ИЗКУСТВОЗНАНИЕТО И АВТОРСКОТО ПРАВО

Христо Христов

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, България

Abstract: The art of Ancient Greece and Ancient Roma as a cultural and civilizational function with evolving genre and technological complexity is representing specific material and informational production, necessary for thorough research on early forms of printmaking. We observe the first acts of analytical thinking about art, which lead to its factological and terminological existence, allowing us to define its essence and genre delimitation. These processes are crucial for the systematic ancient interest towards people who create art and the appearance of the artist as an active element of society, with specific legal rights that are reflected in the artistic product.

Keywords: Art; Art History; Artwork; Author; Ancient Greek Art; Ancient Roman Art; Copyright; Printmaking; Graphic Drawing; Study of Art; Signed Rings

Резюме: Изкуството на Древна Елада и Древен Рим като културно-цивилизационна функция с градираща жанрова и технологична комплексност, представя конкретна материална и информационна продукция, потребна за задълбоченото изследване на ранните форми на печатната графика. Регистрират се първите прояви на аналитично мислене спрямо изкуството, довеждащи до фактическото му терминологично възникване,

което позволява дефинирането на неговата същност и жанрово разграничаване. Това е определящо и за систематизирания античен интерес към хората, създаващи изкуство и появата на автора като активен елемент от обществото, с конкретни правоотношения, които намират отражение и в чисто художествения аспект на изобразителното изкуство.

Ключови думи: *автор, авторско право, Античност, древногръцко изкуство, Древен Рим, печатна графика, изкуство, изкуствознание, графично рисуване, произведение на изкуството, пръстени печати*

В широкия исторически контекст на Античността, изкуството на Древна Елада има своето специално значение. В неговото структурно развитие Ц. Петров вижда съществен „противовес на Двуречието и Египет“. В този смисъл е цитиран и Андре Бонар: „Отправна точка и обект на цялата гръцка цивилизация се явява човекът. Тя изхожда от неговите потребности, има предвид неговата полза и прогрес“ (Petrov, 1996: p. 65).

Проследявайки статутът на художниците и скулпторите в Древна Елада, Е. Лозев не е толкова оптимистичен и акцентира върху липсата на специална дума за изкуство в старогръцкия език, както и пренебрежителното обществено отношение към физическите усилия, които съпътстват дейностите в материал. Въпреки съществуването на понятието „*techne*“ – „сръчност“, „умение“, „ловкост“, то не излизало много извън пределите на занаятчийския труд, а „един занаят бил толкова почитан, колкото по-малко имал връзка с изразходване на физическа енергия“ (Lozev, 2010: pp. 18-19). Тази обобщена реалност изглежда съвсем присъща за робовладелското класово разслоено общество на Древна Гърция. По мнение на Ц. Петров: „Многообразието от обществени прослойки формира онази форма на антична демокрация и онези идеи, които подхранват самочувствието на човека и го равнопоставят на боговете“ (Petrov, 1996: p. 65).

Цитираните по-горе автори са единодушни относно значението на въпросните „идеи“ и водещата роля на мисълта и словото, които формират древногръцката митология, а сетне философията като средство за човека да разбере заобикалящия го свят и самия себе си.

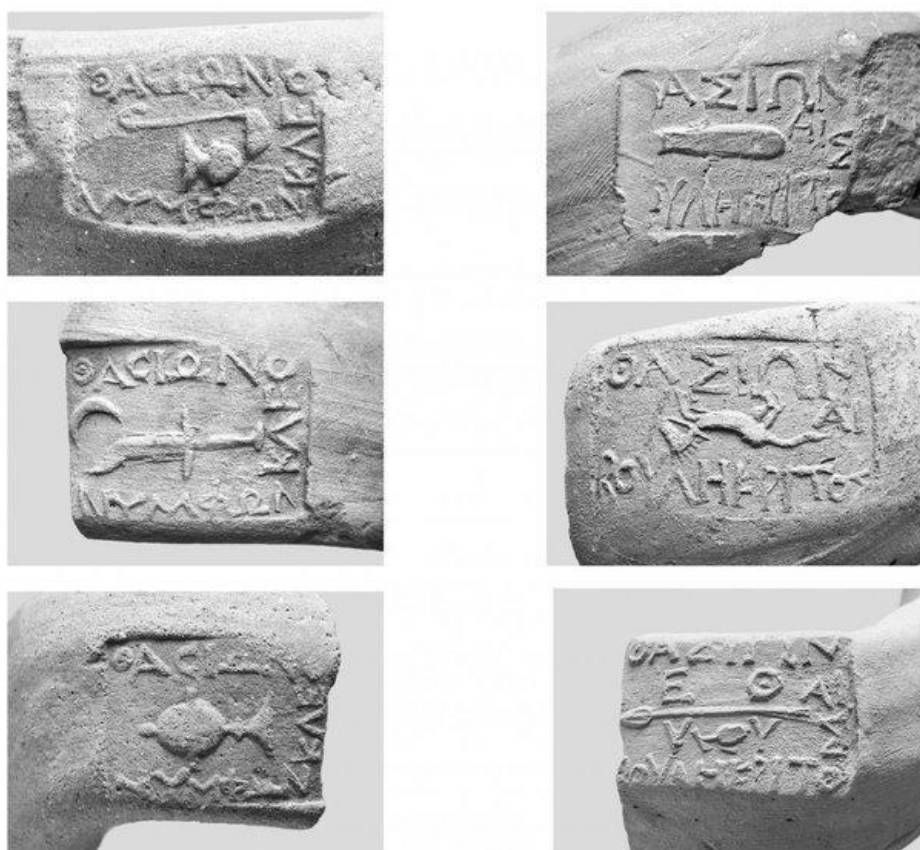
Тук е време да се внесе и уточнението, че фактическото обособяване на авторското право с първите закони в Англия през XVIII век (Lozev, 2010: p. 29) е свързано с книгопечатането и понятието „литературна собственост“ (Zagorov, 2013). Технологичното специализиране на печатната графика също е до голяма степен свързано с техническото и формално развитие на понятието литература

„от латинското „l i t e r a“ (буква), а оттам: „lit(t)eratura“ – буквално „написаното“ (NBU, n. d.). Точно това ни дава основание да навлезем в древногръцкото изкуство именно през неговата философска конструкция. Още от периода на Гръцката Архаика (VII–VI в.пр.н.е.), до съвременния изследовател достигат имената на ярки индивидуалности, с чието творчество се свързват не само конкретни литературни произведения, но и сведения за облика на цялата епоха.

През превратностите на времето до нас са достигнали „имената на около две хиляди древногръцки писатели“ (Istorianasveta.eu, n. d.). До наши дни чрез сведения, фрагментарно или изцяло достигат техните произведения и информация за самите създатели. По този начин познаваме творчеството на Омир, Хезиод, Сафо от Лесбос, Есхил, Софокъл, Еврипид и др. (World History Publishing, n. d.a). С имената на Сократ, Платон, Аристотел, Питагор, Херодот, Тукидид и др. се разкрива върховото ниво на древногръцката философска и научна мисъл (World History Publishing, n. d.b).

През IV в.пр.н.е. в Атина влиза в сила закон, който цели да защити творчеството на класиците на древногръцката трагедия Есхил, Софокъл и Еврипид от постепенните изменения в процеса на ръчното преписване (Lozev, 2010: р. 21). Този факт идва, за да обоснове и характерната изчерпателност в записаното слово на античните автори, в което живее делото на техните предшественици и съвременници, понякога с най-дребните прозаични детайли. Такъв пример откриваме в труда на елина Павзаний от II в. и неговото подробно „Описание на Елада“ (Antichniavtori Wordpress Blog, n. d.a). От него изплуват не само имена на архитекти, художници и скулптори, но и произведения на изобразителното изкуство, които добиват отдавна изгубената си материална форма, в точни размери, образ и великолепие, чрез прилежни описания, без излишна хипербола в израза. В своите впечатления от градската среда на Атина Павзаний описва една медна статуя на богинята Атина, дело на прословутия скулптор Фидий: „А битката на Лапитите срещу Кентаврите, и всичко останало, което е изобразено върху щита, казват, че им го е гравирал <Мюс>, а наред с Мюс тези и останалите подвизи е изписвал <Парасий>, синът на Евенор“ (Antichniavtori Wordpress Blog, n. d.b). От тези думи става ясно, че се придава особено значение в споменаването на всяко име, за което е налична информация. Видно е, че и самата гравьорска работа е своевременно оценявана. Спецификата на този занаят предопределя и мястото му като неделима функционална част от постепенното технологично специализиране на ранното печатно изкуство.

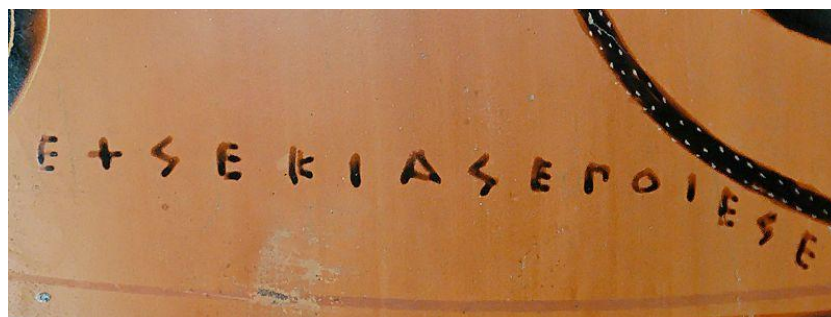
За използването на печатната форма през този период В. Йончев споделя: „От V–IV век преди н.е. гръцките частни фирми, които търгували със задморски земи, слагали върху дръжките на още мократа амбалажна керамика – амфори и съдове за зехтин и вино – *печат с името на епонима*, с който отбелязвали произхода на стоката, месеца, годината и мястото на нейното произвеждане (М. Мирчев – Амфорните печати). За тази цел се използвали специално гравирани оловни пластинки-щемпели с изпъкнали или вдлъбнати букви.“ (Yonchev, 1974: р. 65). В някои случаи към името на производителя се прибавя и емблема – стилизирани растителни мотиви, човешки, животински и митологични изображения (Badoud, 2017) (фиг. 1). Тези сведения отново изтъкват осъзнатото използване на принципа на отпечатване като акт на обективизиране, узаконяване, свидетелство за произход и лоялност в междучовешките (или чисто търговски) отношения.

Фиг. 1. Отпечатъци върху амфори (Muzei Vaticani, n. d.)

Част от проспериращата търговия в Древна Елада е и керамиката. Върху древногръцката керамика се осъществява забележително развитие на

декоративната украса и графичното рисуване. Наблюдава се последователното развитие на протогеометричния, геометричния и чернофигурния стил през архаичния период и налагането на червенофигурната стилистика през Ранната гръцка класика (World History Publishing, n. d.c). Майсторски изрисуваните съдове разказват, митовете, легендите и историите на своето време, чрез една все по-изящна илюстративност и техническото извеждане на линията и петното като основни изразни средства. Майсторите вазописци възпроизвеждат един и същ сюжет многократно върху серия съдове, това, което след време ще се направи и с гравюрата на дърво, върху хартия. Установява се и практиката най-изтъкнатите художници да подписват украсените от тях съдове. Така прави Ексекий, който се подписва с „Ексекий направи“ (Petrov, 1996: р. 76) (фиг. 2) върху своите забележителни чернофигурни съдове като амфората изобразяваща играещите на зарове Ахил и Аякс (фиг. 3). „Върху прочутата ваза Франсоа също има подпис: „Клитий ме украси“ (Petrov, 1996: р. 76). Прието е изобретяването на червенофигурната техника да се свързва с името на Андокид, който се числи към „групата на пионерите“, заедно с Ефроний, Евфимид и Финтий (World History Publishing, n. d.d). Особено показателен за самочувствието от творческата индивидуалност и майсторство е случаят описан от Ц. Петров: „Не по-малко известният вазописец Евфимид е написал върху амфората си Изпращането на Хектор, текста: „Украси ме Евфимид, син на Наполий, така както Ефроний никога не би могъл.“ (Petrov, 1996: р. 82). В този подход се демонстрира дух на съревнование с доказаните имена. Затвърждава се специфичната тенденция към субектифициране на художественото произведение, в което керамичния съд с гордост съобщава името на човека, който го е създал или украсил. Това ни дава основание да заключим, че в Древна Гърция се постига фактическата и неразривна връзка между автора и произведението, което е важно сведение за предисторията на авторското право върху произведения на изобразителното изкуство.

Фиг. 2. Подписът на Ексекий (Wikimedia, n. d.a)

Фиг. 3. „Ахил и Аякс играят на зарове“ – амфора на Ексекий (Badoud, 2017)

Самото древногръцко законодателство също се базира на „индивидуализма“ и просперитета на търговските взаимоотношения. Класовото разслоение е определящо и в прилагането на законите (Novkirishka, 2008). От първостепенно значение за този етап на изследването обаче не е наличието на конкретни закони, които са различни в отделните полиси, а главно общественият статут на хората на изобразителното изкуство в Древна Елада. Въпреки споменатото по-горе от Е. Лозев пренебрежение към физическия труд, става видно, че скулпторите и художниците живеят отвъд средите на робите и закрепостеното трудово население. Те са свободни граждани, които пътуват, обучават се, получават поръчки, създават ателиета и школи. Поръчките идват от владетелите, градската управа или влиятелни граждани (Lozev, 2010: р. 19). Въпреки, че обществото се прекланя първо пред хората на мисълта и словото, а сръчността на художниците дълго се приема като посредничество в материализирането на идеалите и философските прозрения, мнозина творци

успяват да се утвърдят в обществото. Продуктивността и таланта в осъществяването на въздействащи произведения дават основания за обвързването им с авторското име. Така прочутият скулптор Фидий, след като е обвинен в богохулство и кражба на ценни материали, получава наказание, съответстващо на общественото му положение, бивайки прокуден от Атина. Това не се отразило особено на неговата популярност и самочувствие, за което свидетелства собственоръчният му подпис върху постаментата на статуята на Зевс в Олимпия: „Фидий, син Хармидов направи“ (Petrov, 1996: p. 21).

Древногръцкото изкуство има своето благотворно влияние и в културата на Древен Рим. Е. Лозев не вижда съществено различие в обществения статут на творците. С разликата, че изобразителното изкуство повсеместно влиза в развлекателните занимания на аристокрацията. Налично е уважение към майсторски изработените произведения, което обаче не е задължително да бъде изпитвано към самите автори. По-късно някои автори успяват да се издигнат в обществената йерархия чрез натрупването на средства. През управлението на Константин I те са облагодетелствани с освобождаване от данъци „ab omnibus muneribus“ (Lozev, 2010: p. 22).

Ц. Петров споменава и свойственото за древноримските художници копиране на древногръцки (скулптурни и живописни) произведения. Тези копия стават свидетелство за приблизителната визия на безвъзвратно изгубените творби, а също така продължават да прославят и разгласяват името на автора на оригинала (Petrov, 1996: p. 107).

Характерно за Древен Рим е развитието на портретния жанр. Сам по себе си потребен на почитта към предците и родовата памет, портретът се създава с обективно пресъздаване на натурата и индивидуалното излъчване, без прекомерна идеализация.

В Древен Рим възниква думата (art), с която се характеризират различните творчески занимания и занаяти, като се стига и до разграничаването им на свободни – висши, и посредствени – низши. Лозев дава сведения и за друга важна подробност. „Най-после, в езика на римляните се появява и думата „auctor“, която не е означавала нито подвеждащо звучащото „актьор“, нито все още и „автор“. Но в нея вече се съдържало понятието за създателя на „нещо повече“, за онзи, който с дейността си „увеличава съществуващото“ (Lozev, 2010: p. 23). Така, вече към края на античността, имаме основание да говорим за фактическото и етимологично формиране на актуалната за настоящото изследване терминология.

За развитието на печатната форма в Древен Рим значение има използването на гравирани пръстени печати (Signet Circle, 2015), използвани и в други култури на античността като Древен Египет (фиг. 5), Крит и Микена (фиг. 6), Древна Елада (фиг. 7). В ранните векове на Римската Република повечето такива пръстени са от желязо, а златото е материал позволен на патрицианската класа, по-късно и на войнското съсловие. През III век по времето на Римската империя вече всеки римски гражданин освен робите имал право да носи подобен златен пръстен (Britannika, n. d.) (фиг. 7, фиг. 8). От гравирани в огледален вид надписи става ясно и предназначението на тези пръстени и тяхната легитимираща функция в подпечатването на документи.

4)

5)

Фиг. 4. Древноегипетски златен пръстен печат (Wikimedia, n. d.b)

Фиг. 5. Златен пръстен печат от Кносос, о. Крит (Signet Circle, 2015)

6)

7)

Фиг. 6. Древногръцки пръстен печат (British Museum, n. d.)

Фиг. 7. Древноримски пръстен печат (Signet Circle, 2015)

Изследването в този времеви контекст протича чрез паралелното проучване на основните два обекта – печатната графика и авторското право върху произведения на изобразителното изкуство. Отчетената материално-функционална връзка между тях способства за постепенното извеждане на

печатната графика към етапи на технологична и творческа специализираност. С цел фактологична плътност се пристъпва към регистрирането на конкретни закони и порядки от древността. Дълбочината на тяхното тълкуване се определя от наличната съвместимост с целите, необходими на изкуствознанието.

Изкуството на печатната графика и неговата комплексна технологична постройка е резултат на характерната интердисциплинарна приемственост и приспособяването на формалната изразност в отделните изкуства и занаяти към потребностите на авторството и непрекъснатото обогатяване на неговите език, значение и потенциал, мултиплицирани чрез принципа на отпечатване. Точно тази същностна характеристика на печатната графика ни дава основанията за обстойно историческо проучване в широкия контекст на обособяването и развитието на изобразителните форми, успоредно с реализацията на авторския субект и произведението на изкуството и взаимодействието им с обществените условия.

Internet Sources // Списък на електронните източници

Antichniavtori Wordpress Blog, (n. d.a). Pazvantiy – Opisanie na Elada (in Bulgarian) // [Павзаний – Описание на Елада] Available at: <https://antichniavtori.wordpress.com/2008/11/10/onek1sp/> (Last view: 20.05.2023)

Antichniavtori Wordpress Blog, (n. d.b). Pazvantiy – Opisanie na Elada – kn. 1 (in Bulgarian) // [Павзаний – Описание на Елада – кн. 1] Available at: <https://antichniavtori.wordpress.com/2008/11/12/onek1/> (Last view: 20.05.2023)

Badoud, N. (2017). Deciphering Greek Amphora Stamps. Available at: https://www.researchgate.net/publication/330535015_Deciphering_Greek_Amphora_Stamps/figures (Last view: 20.05.2023)

Britannika, (n. d.). Ring Available at: <https://www.britannica.com/art/ring-jewelry> (Last view: 20.05.2023)

British Museum, (n. d.). signet-ring, Available at: https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1891-0806-86 (Last view: 20.05.2023)

- Istorianasveta.eu, (n. d.).** Drevnogratski mislители i poeti (in Bulgarian) // [Древногръцки мислител и поети], Available at: <https://istorianasveta.eu/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F/%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%8F%D1%82-%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82/%D0%B3%D1%8A%D1%80%D1%86%D0%B8%D1%8F/727-%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D1%8A%D1%86%D0%BA%D0%B8-%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8-%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%B5%D1%82%D0%B8.html> (Last view: 20.05.2023)
- Muzei Vaticani, (n. d.).** Attic black-figure Amphora signed by Exekias Available at: <https://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/museo-gregoriano-etrusco/sala-xix--emiciclo-inferiore--collezione-dei-vasi--ceramica-atti/anfora-attica-a-figure-nere-firmata-da-exekias.html#&gid=1&pid=1> (Last view: 20.05.2023)
- NBU, (n. d.).** Obsht spisak na ponyatiya (in Bulgarian) // [Общ списък на понятия], Available at: <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-na-ponqtiq/literatura-> (Last view: 20.05.2023)
- Signet Circle, (2015).** The Story of Signet Rings Available at: <https://www.signetcircle.com.au/blogs/the-short-story-of-signet-rings/45263940-the-story-of-signet-rings> (Last view: 20.05.2023)
- Wikimedia, (n. d.a).** Signature Exekias Louvre F53.jpg Available at: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Signature_Exekias_Louvre_F53.jpg#/media/File:Signature_Exekias_Louvre_F53.jpg (Last view: 20.05.2023)
- Wikimedia, (n. d.b).** Seal ring Ptah Great with love E3603 mp3h8732.jpg Available at: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Seal_ring_Ptah_Great_with_love_E3603_mp3h8732.jpg (Last view: 20.05.2023)
- World History Publishing, (n. d.a).** Ancient Greek Literature, Available at: https://www.worldhistory.org/Greek_Literature/ (Last view: 20.05.2023)
- World History Publishing, (n. d.b).** The Greek Philosophers, Available at: <https://www.worldhistory.org/collection/118/the-greek-philosophers/> (Last view: 20.05.2023)
- World History Publishing, (n. d.c).** Ancient Greek Pottery, Available at: https://www.worldhistory.org/Greek_Pottery/ (Last view: 20.05.2023)
- World History Publishing, (n. d.d).** Red-Figure Pottery, Available at: https://www.worldhistory.org/Red-Figure_Pottery/ (Last view: 20.05.2023)

Zagorov, V. (2013). Iz istoriyata na avtorskoto parvo v Bulgariya (1878-1948) (in Bulgarian), Biblioteka XX, pp. 25-34 // [Из историята на авторското право в България (1878-1948). Библиотека. XX. 25-34.] Available at: https://www.researchgate.net/publication/306914566_Iz_istoriata_na_avtorskoto_pravo_v_Blgaria_1878-1948 (Last view: 20.05.2023)

References // Списък на използваната литература

- Lozev, E. (2010).** Avtorsko parvo varhu proizvedeniya na izobrazitelното izkustvo (in Bulgarian), publisher: Feneya, 2010 // [Лозев, Емил. Авторско право върху произведения на изобразителното изкуство, Феней, 2010, с 18, 19]
- Novkirishka, M. (2008).** Kodifikatsiite na Drevna Gartsiya (in Bulgarian), 2008 // [Новкиришка, М. Кодификациите на Древна Гърция, 2008]
- Petrov, Ts. (1996).** Istoriya na izkustvoto (in Bulgarian), Veliko Tarnovo, 1996 // [Петров, Ц. История на изкуството, Т 1, Велико Търново, 1996, с. 65]
- Yonchev, V. (1974).** Shriftat prez vekovete (in Bulgarian), Sofia: Balgarski hudozhnik, 1974 // [Йончев, В., Шрифтът през вековете, Български художник, София, 1974, с. 65]

*Христо Христов, редовен докторант към катедра „Графика“, ФИИ,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
e-mail: kristo17@abv.bg*

INIS SERIES

Онлайн поредица на
интердисциплинарната научна мрежа

Информационно общество

Том 2, 2023

<http://www.math.bas.bg/vt/inis/series/>

Online Journal of the
Interdisciplinary Scientific Network

Information Society

Volume 2, 2023

ISSN: 2815-4231

Редактори

Галина Богданова

Светослав Косев

Editors

Galina Bogdanova

Svetoslav Kosev

Технически редактори

Николай Ноев, Николина Джановска

Technical Editors

Nikolay Noev, Nikolina Dzhanovska

Издание на:

**Институт по математика и
информатика при Българска академия на
науките, България**

Published by:

**Institute of Mathematics and Informatics
at the Bulgarian Academy of Sciences,
Bulgaria**

С помощта на:

**Великотърновски университет
„Св. св. Кирил и Методий“, България**

Helped by:

**“St. Cyril and St. Methodius”
University of Veliko Tarnovo, Bulgaria**